

УДК 347.77

Ю. Л. БОШИЦЬКИЙ

Юрій Ладиславович Бошицький, ректор Київського університету права НАН України, професор, заслужений юрист України

ОПТИМІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: СУЧАСНІ ВИМОГИ ТА ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Україна активно розвивається в напрямі європейської інтеграції. Невід'ємною складовою цього процесу є надання належного рівня правової охорони та захисту прав на результати інтелектуальної діяльності. Активна співпраця з міжнародною спільнотою потребує створення такого рівня правової охорони інтелектуальної власності, який би відповідав світовим та європейським стандартам.

Соціально-економічні перетворення нашої країни в останнє десятиліття сприяли становленню України як повноправного суб'єкта світової економіки, що характеризується широким використанням об'єктів інтелектуальної власності.

За останнє десятиліття у нашій країні було докорінно реформовано законодавство у сфері охорони інтелектуальної власності, посилено кримінальну відповідальність за відповідні порушення, підписано низку міжнародних договорів і угод, спрямованих на покращення міждержавних зв'язків у цій сфері та полегшення проведення експортно-імпортних операцій з використанням об'єктів інтелектуальної власності.

Однак, незважаючи на проведену роботу, захист прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні ще не досяг належного рівня. Порушення прав інтелектуальної власності сьогодні шкодять не тільки підприємцям і окремим громадянам, вони негативно впливають на економічний розвиток нашої країни, знижуючи її інвестиційну привабливість.

Особливе місце серед них посідає неправомірне використання авторських і суміжних прав, у тому числі в мережі Інтернет; неналежний захист такого об'єкту, як комерційна таємниця, що призводить до прямих збитків господарюючих суб'єктів; порушення прав на засоби індивідуалізації учасників товарообігу.

Різноманітними за видами та формами є порушення в сфері інтелектуальної власності, які є проявом недобросовісної конкуренції. Розгляд судових справ з таких порушень та процес доказування в них є вкрай утрудненим. Відкритим залишається і питання державної підтримки розвитку інноваційних технологій та їх впровадження у виробництво.

Сьогодні важливим є не лише створення високоякісної продукції, а й доведення до споживача її цінності, високої якості, відмінних порівняно з аналогічними продуктами ознак, а засобами для цього виступають різні об'єкти промислової власності.

Нині в цій сфері Україна ще не використала усі можливості для досягнення потрібних результатів. Це пов'язується перш за все з недостатньою кількістю фахівців у галузі, відсутністю спеціальних знань окремих державних службовців, співробітників органів слідства, суду, прокуратури, митних органів, що потребує вирішення, у першу чергу, через удосконалення освіти у сфері інтелектуальної власності, розширення її можливостей, введення відповідних курсів до обов'язкової програми системи вищої освіти в Україні.

Увага до поглиблення освіти у сфері інтелектуальної власності спонукала вищі навчальні заклади вводити додаткові спецкурси і запровадити відповідні спеціалізації для спеціалістів та магістрів на економічних та правових спеціальностях. Дана тенденція триває і, незважаючи на те, що вищих навчальних закладів, що готують фахівців у сфері інтелектуальної власності близько 25, попит на них постійно зростає.

Одним з ефективних шляхів підготовки фахівців високого рівня, які мають не лише теоретичну підготовку в сфері інтелектуальної власності, а й здатні реально виконувати завдання з ефективного захисту та протидії порушенням у цій сфері, є магістерські програми. У межах цих програм є змога підготувати певну кількість фахівців, які матимуть теоретичну підготовку й практичні навички у сфері захисту інтелектуальної власності. Зокрема, це підготовка документів до різних органів та організацій, обрання серед різноманіття форм та способів захисту найефективніших, формування стратегії протидії порушенням з боку недоб-

росовісних конкурентів. Ці якості характеризують фахівця у сфері інтелектуальної власності, який відповідає сучасним вимогам та буде затребуваний на ринку праці.

Перспективи удосконалення освіти в сфері інтелектуальної власності безпосередньо пов'язуються з інноваційним потенціалом української економіки, а правовий захист у цій сфері повинен удосконалюватись настільки швидко і бути настільки універсальним, щоб відповідати новим сучасним вимогам розвинутої, наукомісткої економіки, що є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави відповідно до Закону України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки».

Процедура отримання прав інтелектуальної власності на промисловий об'єкт створена так, що викликає потребу у кваліфікованій правовій допомозі. Це пов'язано зі складністю процедури отримання прав на об'єкти інтелектуальної власності, наявністю великої кількості формальних вимог як до документів, що подаються, так і до процедур і дій у процесі розгляду заявки на об'єкти інтелектуальної власності. Враховуючи те, що економічні перетворення в країні призведуть до більшого зростання питомої ваги об'єктів інтелектуальної власності серед інших об'єктів власності, це спонукатиме власників шукати кваліфікованої правової допомоги у цій сфері.

Як видно з окреслених вище сфер розширення ринку інтелектуальної власності і, як наслідок, удосконалення правового регулювання їх обігу, в Україні створені передумови до поглиблення та удосконалення освіти в сфері інтелектуальної власності, її спеціалізації. Україна зацікавлена у прогресивній, динамічній підготовці висококваліфікованих працівників з даної галузі, які задовольняють потребу у профільних спеціалістах.

Такий розвиток економіки ставить перед вищою освітою вимогу підготовки фахівців, здатних практично та ефективно виконувати поставлені завдання. Сьогодні система освіти орієнтується на входження в єдиний світовий та інформаційний простір, чому сприяє і запровадження Болонської системи при підготовці фахівців у вищих навчальних закладах. Це завдання для кожного вищого навчального закладу, який відповідає сучасним тенденціям світового і українського ринку. Таке завдання може бути вирішено виключно через запровадження комплексного підходу до вивчення спеціальних дисциплін, поєднання теоретичних знань майбутніх фахівців з практичними навичками в цій роботі, практикою як прикладною, так і педагогічною.

Вперше на державному рівні обов'язкове вивчення дисципліни «Інтелектуальна власність» було запроваджено для спеціалістів та магістрів ще у 2005 році відповідним Наказом міністерства освіти та науки України. Вивчення цієї дисципліни мало на меті забезпечення інтелектуального і соціального розвитку особистості шляхом навчання основам правових та економічних аспектів інтелектуальної власності. Такий зв'язок економічних та правових основ у межах одного навчального курсу ще більше підкреслює роль та значення економічної складової об'єктів інтелектуальної власності відзначає їх цінність для людства і економіки держави зокрема.

Освіта у сфері інтелектуальної власності стикається з проблемою недостатньої інформаційної роботи на державному та регіональному рівнях щодо важливості, актуальності та практичної необхідності у фахівцях цієї кваліфікації. Відповідна роз'яснювальна робота через проведення круглих столів, конференцій, інформаційне забезпечення діяльності правоохоронних органів щодо розкриття злочинів у сфері інтелектуальної власності, повідомлення про економічну вигоду від такої діяльності привернули би увагу абітурієнтів, школярів випускних класів, студентів та широких громадських кіл щодо важливості та перспективності цього напрямку. Разом із тим, запровадження відповідних ознайомчих курсів у спеціалізованих школах гуманітарного спрямування, у професійно-технічних навчальних закладах, наприклад, «Введення в інтелектуальну власність», сприятиме ідеї пропагування цього напрямку освіти та залучення широких кіл до удосконалення своїх знань у цій галузі.

Сьогодні вища освіта у сфері інтелектуальної власності користується попитом серед тих, хто в своїй практичній діяльності потребує удосконалення знань та навиків. Студентами відповідних магістерських програм стають переважно працівники митних органів, слідчих управлінь, судів, прокуратури, міліції, тобто представники державної служби, на яких безпосередньо покладені обов'язки захисту таких прав від порушень і протиправних посягань. Серед дисциплін, які пропонуються для вивчення цим категоріям працівників, наступні: особливості кваліфікації злочинів у сфері інтелектуальної власності, методика розслідування справ у сфері інтелектуальної власності, порушення правил перетину об'єктів інтелектуальної власності через митний кордон, процедура адміністративного розгляду порушень, основи криміналістичних досліджень злочинів у сфері інтелектуальної власності, основи судової експертизи у сфері інтелектуальної власності, інтелектуальна власність в інноваційній діяльності, набуття прав інтелектуальної власності, міжнародне співробітництво в сфері охорони прав інтелектуальної власності, порівняльне право інтелектуальної власності.

Все більшої популярності спеціалізація «Інтелектуальна власність» набуває серед практиків, юристів, адвокатів, які, працюючи самостійно або у складі адвокатських об'єднань чи патентно-юридичних фірм, виконують роботу щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, представляючи інтереси окремих юридичних та фізичних осіб. Як правило, у справах з питань захисту прав інтелектуальної власності за представництво беруться працівники патентних підрозділів підприємств, які не мають спеціальної освіти у сфері інтелектуальної власності. Незважаючи на те, що вони добре обізнані в фактичних обставинах справи, технічних питаннях об'єкта промислової власності, однак відсутність у них спеціальних юридичних знань ставить під сумнів ефективність реалізації прав інтелектуальної власності.

У межах підготовки за спеціальністю «Інтелектуальна власність» необхідно передбачити можливість вивчення дисциплін іншого спрямування, як то трансфер технологій, економіка інтелектуальної власності, право інтелектуальної власності в мережі Інтернет, управління інтелектуальною власністю, правова охорона прав на винаходи та корисні моделі, охорона прав на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності, договори в праві інтелектуальної власності, патентна інформація, інтелектуальна власність в інноваційній діяльності, патентування за кордоном, набуття прав інтелектуальної власності, розпорядження правами інтелектуальної власності, захист інтелектуальної власності.

З наведеного вище випливає, що перед вищим навчальним закладом, що запроваджує навчання фахівців з питань інтелектуальної власності, постає важливе завдання з розробки навчально-методичного забезпечення, яке повинно відповідати як основним напрямкам розвитку інтелектуальної власності, так і мати чітке розуміння про навички та вміння, якими повинен володіти спеціаліст, отримавши таку освіту. Формування переліку професійних навичок випускників дозволяє відповідно сформулювати перелік дисциплін навчального плану, які б забезпечили їх опанування і здобуття студентами.

Крім теоретичної підготовки, фахівець з питань інтелектуальної власності повинен отримати практичні навички щодо здійснення наступних видів діяльності.

Діяльність щодо отримання та підтримання чинності прав промислової власності: подання заявок, ведення ділової переписки з патентним відомством; супроводження процедури експертизи, підтримання чинності патенту тощо. Формою здійснення такої діяльності є складання юридичних документів і їх подача до патентного відомства в термін і в порядку, встановленому нормативними актами.

Консультативна робота у сфері промислової власності на підприємствах, установах, організаціях. Професійна консультація потрібна при захисті від недобросовісної конкуренції, у випадку укладання ліцензійних договорів, при отриманні прав на ноу-хау. Часто такі консультації надаються і на початковій стадії, коли виникає сумнів у відповідності об'єкта, права на який заявляються, вимогам охороноздатності. Оскільки ця робота потребує індивідуального підходу в кожному конкретному випадку, вона потребує і спеціальних знань.

Захист прав у сфері інтелектуальної власності, що порушені в суді та в державних органах. Діяльність пов'язана з безпосереднім захистом вже порушених прав у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності. Серед професійних навичок у цій сфері необхідно виокремити можливість складання претензій, позовів, заяв, заперечень та інших процесуальних документів, грамотне формулювання вимог до компетентних органів, збирання і подання доказів, формування на їх підставі логічно обгрунтованого висновку на захист власної позиції.

Під час підготовки у межах магістерської програми «Інтелектуальна власність» студенти отримують знання та практичні навички з питань процедури передання майнових прав інтелектуальної власності, специфіки захисту прав суб'єктів інтелектуальної власності від протиправних посягань з боку третіх осіб. Студенти знайомляться з основними видами порушень авторського права та права промислової власності, вчать аналізувати практичні ситуації, знайомляться з судовою практикою вирішення спорів. Формування у студентів системи знань про неюрисдикційні форми захисту, самозахист та способи відновлення порушених прав сприяє формуванню аналітичних навичок щодо обрання ефективної, комплексної стратегії захисту та забезпечення її виконання.

У межах неповної вищої освіти студенти лише знайомляться з системою об'єктів інтелектуальної власності та правами на них, у той час як для практичної роботи необхідним є ознайомлення з порядком отримання прав на такі об'єкти промислової власності через проходження процедури реєстрації та отримання охоронного документа, що засвідчує виникнення прав інтелектуальної власності на такі об'єкти. Тривала і складна процедура отримання прав на об'єкти промислової власності вимагає чіткого розуміння компетенції державного органу, уповноваженого проводити процедуру реєстрації прав на об'єкти промислової власності, етапів реєстрації та способів оскарження рішення реєстраційного органу. Важливим навиком у сфері захисту інтелектуальної власності для випускників спеціальності «Інтелектуальна власність» має бути правильне складання заявки, котре відповідає всім вимогам охороноздатності винаходів, корисних моделей, промислових зразків і товарних знаків, інших об'єктів промислової власності, що є одним із головних етапів при оформленні прав на об'єкти промислової власності, а її засвоєння потребує послідовного вивчення теоретичних положень у поєднанні з вирішенням практичних завдань.

Особливістю підготовки магістрів з напрямку «Інтелектуальна власність» є її зв'язок з економічними дисциплінами. До галузевого стандарту включені такі дисципліни, як: економіка інтелектуальної власності, маркетинг інтелектуальної власності, управління інтелектуальною власністю. Такий підхід формує у студентів уявлення про інтелектуальну власність як цінне джерело доходів. Використання таких об'єктів в економіці, необхідність захисту і комерціалізації інтелектуальних продуктів діяльності ринкових суб'єктів, вимагають детального вивчення економічної вигоди результатів такого впровадження. Правове забезпечення цих процесів як на рівні окремих підприємств, так і на рівні регіонів, на національному рівні потребують належного юридичного супроводу процесу набуття та обігу прав на ці об'єкти. З позицій економічної ефективності сукупність вмінь і навичок з пошуку та відбору ідей, які могли би сприяти комерційному успіху нового товару на ринку, є вкрай важливими в практичній роботі.

Формування системи теоретичних та практичних знань у галузі правової охорони інтелектуальної власності, оволодіння методами оцінки вартості прав на об'єкти права інтелектуальної власності, управління

правами інтелектуальної власності, їх передачі, а також захисту прав інтелектуальної власності дозволить студентам використовувати свої знання на практиці. Серед таких практичних навичок особливо цінним видається вміння проводити діяльність, спрямовану на отримання прибутку від використання об'єктів інтелектуальної власності, розумно використовувати вітчизняні та міжнародні закони і правові акти для перетворення інтелектуальної власності в потужний інструмент фінансового успіху та економічного зростання нашої держави.

Усвідомлення принципів управління інтелектуальною власністю, оволодіння методами формування портфеля інтелектуальної власності та проведення технологічного аудиту, формування ресурсів фінансового забезпечення інноваційної діяльності дозволяють ефективно використовувати в господарському обігу об'єкти інтелектуальної власності.

Посилення кримінальної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності робить актуальним вивчення питання кримінальної відповідальності за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності щодо різних об'єктів, кваліфікації відповідних злочинів, визначення особливостей провадження в цій категорії кримінальних справ та формулювання проблематики з цих питань.

Україна має в своєму розпорядженні чималий потенціал об'єктів інтелектуальної власності, проте значно поступається розвинутих країнам у їх комерційному використанні. Для подолання відставання об'єкти інтелектуальної власності активно вводяться в цивільний обіг, що часто супроводжується переміщенням їх через митний кордон. Випускник магістерської програми отримує ґрунтовні знання про нормативно-правове регулювання порядку переміщення товарів, що містять у собі об'єкти права інтелектуальної власності, через митний кордон, визначення ефективних заходів, спрямованих на призупинення та запобігання переміщенню контрафактної продукції та інші порушення прав інтелектуальної власності при переміщенні через митний кордон. Ознайомлення з митним реєстром та порядком внесення до нього даних про той чи інший об'єкт інтелектуальної власності дозволяє своєчасно запобігти незаконному ввезенню товарів на територію України.

Важливою навичкою для фахівців із цього напрямку є вміння розмежовувати кримінальну, адміністративну, цивільну відповідальність за порушення прав на такі об'єкти, що повинно відобразитись у кваліфікації злочинних дій порушника і встановлення статті, за якою порушника слід притягти до кримінальної відповідальності. Формування навичок і вмінь до розмежування простого і кваліфікованого складу злочинів безпосередньо пов'язується зі здатністю студентів здійснити попередню оцінку спричинених збитків, що впливає на кваліфікацію злочинних дій. Важливою складовою вивчення цього напрямку юридичних досліджень є аналіз судової практики.

Враховуючи велику роль міжнародного співробітництва в галузі інтелектуальної власності, важливого значення у розвитку освіти в цій сфері набуває вивчення міжнародного досвіду підготовки відповідних спеціалістів, чому сприяє співпраця з іншими вищими навчальними закладами України, Угорщини, Австрії, Сербії, Великобританії, Болгарії, що мають відповідний досвід. Значне сприяння цьому процесу здійснює Всесвітня організація інтелектуальної власності, що вперше запровадила систему дистанційної освіти у сфері інтелектуальної власності. Така система, крім очевидних переваг та економії матеріальних ресурсів, є надзвичайно ефективною через можливість долучитися до знань у галузі охорони і захисту інтелектуальної власності, що акумульовані ВОІВ. Особливого значення дистанційне навчання набуває в тих країнах, де розвиток законодавства в сфері інтелектуальної власності перебуває не на найвищому рівні. Такий вид навчання дозволяє громадянам долучитись до досягнень сучасного права інтелектуальної власності і стати фахівцем міжнародного рівня навіть за відсутності в державі походження відповідних для цього передумов. Слід зазначити, що дистанційна освіта є доступною для широких верств населення і дозволяє студентам, працюючи поєднувати її з роботою чи з навчанням в інших навчальних закладах.

Здійснення освітнього процесу в галузі інтелектуальної власності неможливе без сучасних новітніх технологій в освіті, що передбачає розроблення системи контролю та стимулювання навчання студентів, постійне впровадження нових та ефективних засобів навчання, розширення інформаційної бази, доступ студентів до системи Інтернет як джерела інформації, постійне удосконалення контролю за самостійною роботою студентів, широке використання комп'ютерної техніки та сучасних інформаційних технологій, створення електронної бібліотеки та поповнення її бази, впровадження нових форм та методів навчально-виховної роботи серед студентської молоді, надання великого значення фізичному розвитку та оздоровленню студентського загалу.

Працевлаштування майбутнього фахівця залежить від ступеня його компетентності, готовності до роботи в сучасних умовах. У період світових інформаційно-глобалізаційних процесів гостро постає потреба не тільки у підготовці висококваліфікованих фахівців, озброєних сучасними знаннями, а й спеціалістів, які б на належному рівні володіли знаннями з проблемних питань розвитку інституту інтелектуальної власності, впровадження результатів інтелектуальної діяльності в інноваційну сферу, охорони прав на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності. Тому здобуття спеціальної освіти в галузі інтелектуальної власності повинно мати наслідком підготовку таких фахівців, які могли б високопрофесійно виконати завдання захисту об'єктів інтелектуальної власності з урахуванням сучасних вимог. На нашу думку, на даному етапі розвитку правовідносин щодо об'єктів інтелектуальної власності слід посилити вимоги до спеціалістів, які здобувають освіту в галузі інтелектуальної власності, через введення обов'язкової процедури попереднього стажування, що дасть змогу кандидату ознайомитися із практичною стороною роботи.

Пропозиції на ринку освітніх послуг з підготовки фахівців із інтелектуальної власності створили передумови для збільшення державного замовлення на підготовку таких спеціалістів з числа працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, суддів, працівників правоохоронних органів, підприємств, установ та організацій державної форми власності. Поряд із цим зростає увага держави до проведення наукових досліджень у галузі інтелектуальної власності. Кількість та якість наукових досліджень, у тому числі дисертаційних, актуалізують проблему необхідності виокремлення самостійного напрямку (галузі) в межах юридичної науки та відкриття спеціалізованих вчених рад за відповідною новою спеціальністю.

Незважаючи на такий стрімкий розвиток та однозначно вигідні наслідки поглибленого вивчення інтелектуальної власності у вищих навчальних закладах, така діяльність стикається і з певними проблемами, що мають як об'єктивний, так і суб'єктивний характер. Однією з таких проблем є відсутність достатньої кількості кваліфікованих кадрів, які здатні забезпечити викладання спеціальних дисциплін, особливо спецкурсів. На сьогодні таку потребу задовольняють спеціалісти цивільного та господарського напрямів, однак із викладеного вище слід зробити однозначний висновок про необхідність розвитку наукових досліджень та підвищення кваліфікації викладачів, зокрема через стажування у профільних національних та міжнародних установах.

Здобуття освіти у сфері інтелектуальної власності передбачає написання магістерської роботи, її представлення та захист. Такий вид підготовки передбачає обрання студентами того напрямку дослідження, який лежить у сфері їх практичного чи наукового інтересу, його всебічний розгляд, вивчення відповідної практики. Це, в свою чергу, створює передумови для проведення подальших наукових досліджень, виведення їх на новий науковий рівень.

Попри соціально-економічну нестабільність, розвиток інтелектуальної власності як складової економіки передбачає виведення її на новий рівень, що сприятиме створенню конкурентоспроможної продукції, її просуванню та найголовніше – отриманню економічної вигоди від її реалізації.

Здобуваючи освіту, студент має конкретну мету, яка, з одного боку, визначається його особистою зацікавленістю, а з іншого – обмежується державним замовленням щодо підготовки кваліфікованих фахівців з тієї чи іншої спеціальності. Не дивлячись на ці об'єктивні межі, розвиток освіти у сфері інтелектуальної власності сприяє урізноманітненню та вдосконаленню вищої освіти, її методологічних та педагогічних основ, виконанню поставленої державою мети щодо підготовки якісних кадрів, їх подальшого працевлаштування. В Україні завжди високо цінувались фахівці з вищою освітою. Спеціалізація юридичної вищої освіти шляхом виокремлення в ній напрямку інтелектуальної власності дасть можливість забезпечити зв'язок права та економіки, що відповідає вимогам Болонської системи та, таким чином, сприятиме виконанню одного з найважливіших завдань держави – розвитку вищої освіти в Україні загалом.

Особливості методології викладання права інтелектуальної власності в ЄС. Методологією викладання правових дисциплін у вищій школі є логічний процес реалізації традиційних та інноваційних методів навчання, в результаті якого студенти отримують цінні теоретичні знання та актуальні практичні навички у сфері права, його регулювання та захисту.

У сучасних умовах нестримної інтелектуалізації та постіндустріалізації передових країн світу, їхнього переходу технологічно більш розвинуті способи виробництва Україна має активно залучатись до процесів високотехнологічних перетворень, ставлячи за мету інноваційний розвиток та вибір економічно виправданого і політично обґрунтованого зовнішньоінтеграційного курсу.

Наша держава одним із імперативних векторів зовнішньої інтеграції закономірно обрала Європейський Союз, гармонізація українського законодавства із європейським є об'єктивно необхідною з огляду на її міжнародні зобов'язання в рамках національних та міжнародних правових актів, таких як Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС, Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС», Угода між Україною та ЄС про наукове і технологічне співробітництво та ін.

Методологічними засадами викладання дисципліни «Право інтелектуальної власності в ЄС» є деякі специфічні положення.

Розгляд феномену інтелектуальної власності відбувається не просто в контексті її базисних теоретичних і практичних аспектів: історія виникнення інтелектуальної власності, джерела права інтелектуальної власності (якими є акти первинного права, вторинного права ЄС, принципи права ЄС, судові прецеденти, міжнародно-правові договори), промислова власність, авторське право і суміжні права, недобросовісна конкуренція тощо – а й через призму міжнародного співробітництва, потенційних перспектив і загроз, що воно несе.

Центральним у викладенні питань міжнародного співробітництва з права інтелектуальної власності є розгляд Паризької конвенції про охорону промислової власності та Бернської конвенції про охорону літературних творів та творів мистецтва (а також окремих конвенцій, прийнятих у рамках згаданих вище).

Крім того, актуальним питанням вивчення інтелектуальної власності в ЄС є глибоке дослідження нормативно-правової бази, яка визначає принципи й механізми захисту її прав, міжнародні системи реєстрації та класифікації, роль міжнародних організацій: ВОІВ, ЄС та СОТ у регулюванні інтелектуальної власності, а також положення, принципи й норми Угоди про торговельні аспекти права інтелектуальної власності.

Важливою методологічною засадою аналізу інтелектуальної власності в ЄС, окрім дослідження особливостей її національних систем, є, по-перше, системне вивчення інструментів його непрямого впливу, а саме *правил конкуренції*: практичних питань, пов'язаних із позовами про контрафакцію, передачею прав, ліцензійними угодами, зловживанням монополюючим становищем на ринку, розробленням спільної цінової та

торговельної політики. По-друге, це інструменти прямого впливу Союзу на національне законодавство – через конвенції, директиви, єдині охоронні документи тощо.

Наступною методологічною засадою викладення дисципліни є *комплексний та системний аналіз патентів на винахід* і всіх процедур, що супроводжують його отримання та реалізацію прав. Поряд із розглядом патентів та особливостей патентного права, доречно зосередити увагу і на *торговельних марках*. Це стає особливо актуальним у зв'язку з нещодавнім підписанням Україною угоди про асоціацію з ЄС, що, з одного боку, відкриває доступ до електронної бази поданих заявок, а з іншого – змушує вітчизняні компанії здійснити комплексний аудит належних їм об'єктів інтелектуальної власності, ініціювати створення нових торговельних марок.

Лейтмотивом методології дисципліни «Право інтелектуальної власності в ЄС» є виклад теоретико-фундаментальних та прикладних питань *правової охорони її об'єктів*.

Правова охорона інтелектуальної власності в ЄС має особливу природу, що виявляється у наступних формах інтеграційних процесів: по-перше, це *гармонізація права*, коли відбувається наближення окремих національних законодавств країн-членів ЄС (характерна для авторського і суміжних прав та здійснюється шляхом директив, які кореспондують акти національного законодавства), по-друге, це *уніфікація права*, якій властиве введення єдиного інструменту правової охорони, що діє на всій території ЄС та при цьому не замінює національних інструментів захисту (здійснюється шляхом прийняття регламенту).

Друга форма правової охорони притаманна сфері засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту та виробленої ними продукції, промислових зразків, селекційних досягнень у рослинництві.

При викладанні дисципліни слід обов'язково звернути увагу на той момент, що незважаючи на стрімкий розвиток системи міжнародно-правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, національні відмінності у правових нормах чинять перешкоду на шляху лібералізації торгівлі, скасування тарифних й нетарифних бар'єрів, формування єдиного внутрішнього ринку в ЄС. ЄС зіткнувся з проблемою пристосування обмежень, що накладаються дією виключних прав, вимогам спільного ринку. Навіть принципи та правила, вироблені Судом ЄС, не забезпечили дієвих механізмів прискорення формування внутрішнього ринку через деяку епізодичність, безсистемність та спірну юридичну силу. Отже, право інтелектуальної власності ЄС є *територіальним за своїм характером*. Не дивлячись на поступову активізацію процесів гармонізації норм права, кожна держава-член прагне передусім захистити національних правовласників, а це апріорі суперечить цілям та правилам функціонування єдиного ринку. Вочевидь постає проблема протистояння наднаціональних економічних інтересів та національних правових принципів.

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити наступні висновки. Сьогодні необхідно створювати при університетах центри наукових досліджень з проблем права інтелектуальної власності, посилити роботу над дослідженням широкого кола проблем у сфері інтелектуальної власності з використанням зарубіжного досвіду, посилити роботу над підготовкою монографій та підручників з права інтелектуальної власності. Потрібно створити потужний осередок проведення науково-дослідної роботи з проблем права інтелектуальної власності, що здійснюють аспіранти, зосередити навколо університетських досліджень провідних українських науковців у цій сфері.

Також слід забезпечити підготовку магістрів спеціалізації «Інтелектуальна власність». Перед випускниками цієї програми стоятиме завдання подальшого розвитку і удосконалення системи охорони інтелектуальної власності. Безумовно, потрібно створити умови мотивації наукового інтересу до питання розвитку відносин інтелектуальної власності серед викладачів в університеті.

Крім необхідності правової охорони об'єктів інтелектуальної власності важливим питанням залишається покращення економічних показників від впровадження результатів інтелектуальної власності у виробництво. У сучасних економічних та суспільних відносинах, у процесі виробництва матеріальних благ все більшого значення набуває впровадження інноваційних засобів виробництва, його удосконалення із застосуванням новітніх технологій. Не лише реформування законодавства, а й створення сприятливого економічного середовища сьогодні стоїть на порядку денному.

Виконання цього завдання є можливим завдяки активному впровадженню результатів інтелектуальної власності в усі сфери суспільного життя.

Завдяки цьому процесу об'єкти інтелектуальної власності будуть набувати все більшого економічного значення, що зробить можливим експорт української продукції на світові ринки. Цей процес привертає увагу до об'єктів інтелектуальної власності не просто як до нематеріальних благ, а як до об'єктів, що мають ціннісний зміст, високу майнову вартість.

Вирішення поставлених завдань можливе для України з врахуванням досвіду провідних Європейських країн та США. Важлива роль в цьому процесі належить міжнародному співробітництву, цей напрям слід поглиблювати і активно розвивати.

¹ Доктринальні засади розвитку держави та права: національні та міжнародні тенденції: монографія / За заг. ред. проф. Ю. Л. Бошицького; Київський університет права НАН України. – К.: Видавництво Ліра-К, 2014. – 440 с.

² Еволюція права інтелектуальної власності в сучасній приватноправовій доктрині // Доктринальні засади розвитку держави та права: національні та міжнародні тенденції: монографія / За заг. ред. проф. Ю. Л. Бошицького; Київський університет права НАН України. – К.: Видавництво Ліра-К, 2014. – С. 137–174.

³ Інноваційні стратегії Київського університету права НАН України в контексті підготовки сучасного правника // Ю. Л. Бошицький // Міжнародний науковий вісник. – Ужгород–Будапешт, 2014. – Вип. 8 (27). – С. 91–93.

⁴ Удосконалення національного законодавства в сфері охорони інтелектуальної діяльності та її результатів-пріоритетне завдання України в умовах розбудови інноваційної економіки // Законодавство України: проблеми та перспективи: Збірник матеріалів XV Всеукраїнської науково-практичної конференції / Київський університет права НАН України; [редкол.: Шемшученко Ю. С., Бошицький Ю. Л., Чернецька О. В. та ін.]. – К.: Видавництво Ліра-К, 2014. – 339 с. – С. 3–7.

⁵ Правотворення в сфері інтелектуальної власності: деякі аспекти модернізації галузевого законодавства України // Актуальні проблеми правотворення в сучасній Україні : Збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції 24 квітня 2014 р. / Редкол.: Шемшученко Ю. С., Бошицький Ю. Л., Чернецька О. В. – К. : Видавництво Ліра-К, 2014. – 200 с. – С. 8–12.

⁶ Оптимізація права промислової власності в сучасній Україні: Вопросы теории и практики // Scientific letters of Academic society of Michal Baludansky. – 2, 3/2014. – 160 с.– С. 21–26.

Резюме

Бошицький Ю. Л. Удосконалення національної освіти у сфері інтелектуальної власності: сучасні вимоги та основні тенденції.

У статті розглядаються питання вдосконалення національної освіти у сфері інтелектуальної власності, сучасні тенденції викладання дисциплін зазначеного блоку, основні вимоги до методології викладання права інтелектуальної власності в країнах Європейського Союзу. Автором наголошується на необхідності створення при університетах наукових центрів із досліджень проблем права інтелектуальної власності, використання зарубіжного досвіду, підготовки сучасних підручників з права інтелектуальної власності, мотивації до модернізації засобів викладання серед університетських викладачів.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, освіта у сфері інтелектуальної власності, методологія викладання ІВ в ЄС, наукові центри досліджень права ІВ.

Резюме

Бошицький Ю. Л. Усовершенствование национального образования в сфере интеллектуальной собственности: современные требования и основные тенденции.

В статье рассматриваются вопросы совершенствования национального образования в сфере интеллектуальной собственности, современные тенденции преподавания дисциплин указанного блока, основные требования к методологии преподавания права интеллектуальной собственности в странах Европейского Союза. Автором отмечается необходимость создания при университетах научных центров по исследованию проблем права интеллектуальной собственности, использования зарубежного опыта, подготовки современных учебников по праву интеллектуальной собственности, мотивации к модернизации средств преподавания среди университетских преподавателей.

Ключевые слова: право интеллектуальной собственности, образование в сфере интеллектуальной собственности, методология преподавания ИС в ЕС, центры исследований права ИС.

Summary

Boshiytskyi Yu. Optimization of national education in the field of intellectual property: contemporary requirements and main tendencies.

The article deals with the issue of improvement of national education in the field of intellectual property, contemporary tendencies of teaching disciplines of mentioned block, main requirements to the methodology of teaching intellectual property law in countries of the European Union. The author stresses on the necessity of formation of scientific centers at the universities on the research of intellectual property law problems, usage of foreign experience, preparation of contemporary textbooks on international property law, motivation to modernization of teaching means among university teachers.

Key words: intellectual property, education in the field of intellectual property, methodology of teaching intellectual property in EU, scientific centers on the research of intellectual property law problems

Отримано 27.06.2014